

Karlovarsko v raném středověku I

– sídla elity

Lukáš Hanzl, Městské muzeum Mariánské Lázně

Hradiště na území Karlovarského kraje mají dlouhou historii. Archeologické nálezy svědčí často o vyspělé kultuře tehdejších obyvatel. Některá hradiště byla vybudována vysoko nad terénem (Vladař či Velichovka), jiná naopak v nížině (Cheb, zde na místě současného hradu).

Georeliéf karlovarského regionu je členitý. Je tvořen pásmem Krušných hor, Slavkovským lesem, Tepelskou vrchovinou, Smrčinami a na východě Doupovskými horami. Středem regionu, kde sídlili lidé již v mezolitu, protéká řeka Ohře. Později lidé tuto oblast opustili a celá staletí byla neobydlenou pustinou, ale v mladší době bronzové bylo Karlovarsko opět osídleno. Poté dochází znovu k útlumu osídlení, který trvá až do počátku středověku. Středověké osídlení Karlovarska začíná až ve střední době hradištní. Avšak první písemná zmínka vážící se ke karlovarskému

regionu pochází z Kosmovy kroniky české (přelom 11. a 12. století) k roku 973 v souvislosti se založením pražského biskupství (Hrdina 1949).

Tašovice-Starý Locket

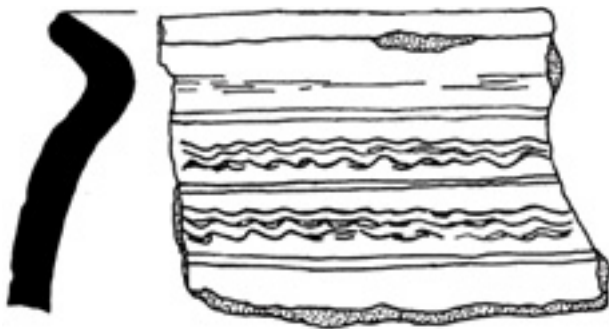
Z raně středověkých lokalit jsou nejlépe probádána hradiště. První popis a plán zaměření hradiště Tašovice-Starý Locket provedli již malíři A. J. Levý a L. Hofmann v 19. století (Sklenář 1992). Počátkem padesátých let bylo hradiště zkoumáno V. Knorem a jeho okolí F. Proškem (Beneš et Hájek 1971). Vzniklo již v 9. století. Nemělo dlouhého trvání

a zaniklo v 10. století (Knor 1951). Bylo dvojdielné a stálo na skalní plošině nad řekou Ohří, kde kontrolovalo cestu, která vedla Poohřím. Z jedné strany bylo chráněno skalním srázem a ze tří stran mohutným valem, který měl původně výšku až 4 m (Knor 1951). Zde byla Františkem Proškem objevena část srubu datovaná do 10. století (Prošek 1952, Bubeník 1997).

Vladař

Vladař byl osídlen již v mladším pravěku. O této hoře psal již Václav Hájek z Libočan a označuje je za slovanské a keltské město. Kupodivu tento odhad nebyl příliš vzdálen pravdě. Zájem o hradiště na stolové hoře trval dále. Badatelé, kteří se touto lokalitou v minulosti zabývali byli například Dobner, Prapocký, Pěckovský, Schaler a J.E. Vocel. Poslední z jmenovaných pořídil první náčrt hradiště. První sběry zde podnikl Olbricht v roce 1857 a první sondáže mezi valy podnikl Frödisch. Z těchto sondáží se dochovaly pouze vzorky spečených valů (Sklenář 1992).

Ukázka keramiky z Tašovic (dle Mergla).

Situční plán hradiště Tašovice a jeho okolí. Vysvětlivky: 1 – akropole; 2 – předhradí; 3 – přibližná poloha osady v podhradí. Orig. Lukáš Hanzl

V padesátých letech nalezl numizmatik E. Pochitonov náhodně litou bronzovou plastiku z mladšího pravěku snad z halštskou nebo laténskou (Motyková 1997). Proběhlo mnoho dalších výzkumů změřených na průzkum halštského a laténské osídlení hradiště. V posledních letech byl učiněn zajímavý objev keramiky ze střední doby hradištní na Vladaři (J. Klsák). Poslední větší nález z téže lokality týkající se raného středověku byl učiněn v rámci školního výzkumu katedry Archeologie Filozofické fakulty Západočeské univerzity v létě 2006. Těsně nad destrukcí valu pravěkého hradiště se nacházela vrstva obsahující keramiku ze střední doby hradištní (Hanzl 2007).

Cheb

Hradiště v Chebu pochází ze střední doby hradištní a datování bylo nezvratně doloženo archeologickými nálezy. Zaujímalu polohu dnešního hradu a okolních částí města. Lokality byla zkoumána již v letech 1911 (Jordan) a 1932–33 (Schürer, Gnirs) a jeho poznání doplnil výzkum A.

Hejny v letech 1962–64 (Kašička et Nechvátal 1982) a pozdější výzkumy P. Šebesty. Antonín Hejna objevil největší plošnou sondou v ulici Elišky Krásnohorské část valu roštové konstrukce. Opevnění doplňovaly navíc ještě dva příkopy (Šebesta 1999). Val byl vytvořen z deseti vrstev roštů a sypané zeminy. Vnitřní plocha hradiště byla značně poškozena pozdějšími zásahy. Z obytných objektů se podařilo P. Šebestovi zachytit jen část zahlobené chaty s mocnou požárovou vrstvou. Díky dochovanému ohořelému dřevu se radiokarbonovou metodou podařilo získat první exaktní chronologická data. Podle nich by tato zemnice měla pocházet z poloviny 9. století (Šebesta 1999). Na hradišti se nacházelo také pohřebiště.

Na místě jádra hradiště vznikl v první polovině 12. století hrad. Východní průčelí hradu tvořila kamenná hradební zeď, probíhající ve směru sever-jih a zakončená na obou koncích okrouhlými věžemi. Severní z nich, o průměru asi 8 metrů, se tyčila na okraji staveniště nad

srázem spadajícím k Ohři, jižní věž o průměru asi 10,5 metru byla situována zřejmě při vstupu. Od východu a jihu byl hrad kromě hradby bráněn ještě příkopem. Vnitřní zástavba se soustředila v západní části (Úlovec 1998).

Poté hrad přešel roku 1149 do držení císaře Barbarossy z rodu Štaufů. Starší Hrad zanikl. Plocha nového sídla se zvětšila o východní část s pohřebištěm. Do severovýchodního nároží hradu byla vestavěna jeho hlavní obytná budova, císařský palác-falc. Byla to původně jednopatrová stavba. Přízemí, skládající se ze dvou nestejně velkých prostor a osvětlené úzkými okny od severu, bylo přístupné po schodech z jiho-východního koutu paláce, mladší přístup z nádvoří k němu vedl půlkruhovým portálem od jihu. Rovný trámový strop spočíval na ústupku obvodové zdi, střední nosník nesly zděné pilíře. Původně sloužilo jako obydlí části císařova doprovodu. Plochostrupé první patro bylo rozčleněno příčkami na dvě obytné místnosti v západní části, osvětlené vždy jedním oknem směrem k severu a třemi kruhovými otvory, které sloužily k větrání obou místností. Byly vytápěny krby, po jejichž stranách vedly vstupy na prevěty. Při jižní zdi paláce probíhala spojovací chodba (Úlovec 1998). Černá věž, dříve mylně považovaná za stavbu Římanů, sloužila k obraně, ale hlavně jako refugium. Románská kaple, nejstarší sakrální památka regionu, byla zasvěcená sv. Eduardovi, sv. Martinovi a sv. Uršule. Jde o jednopatrový objekt, uprostřed je šestiúhelný otvor, který obě poschodí spojuje.

Velichov

Hradiště ve Velichově je zbudováno na ostrožně vysoko nad řekou Ohří. Bylo dvojdielné a sestávalo z malého předhradí na úzké šíji a vlastního asi hektarového jádra. Jádro od přehradí odděluje mohutný val jehož zřícená kamenná plenta je patrná doposud. Z Velichova je zatím publikován keramický materiál ze sběrů N. Maška a J. Koudelky z roku 1955. Sběry byly prováděny na lokalitě a případně i v okolí. Většinou se jedná o keramiku z mladší doby hradištní (Hanzl 2004).

Objevily se rovněž domněnky, že jde původně o hradiště knovízské, později druhotně využitě (Smrž 1981). Je to však předpoklad zatím postavený spíše na nepřímých důkazech. Osídlení ze střední a pozdní doby hradištní tu prý nejnověji zjistil průzkumem A. Beneš (Kašička et Nechvátal 1982). Všeobecně je však doba trvání tohoto hradiště kladena zhruba do 10.–11. století (Čtverák et

al. 2003). V listině knížete Vladislava II. z roku 1142 potvrzující kláštera v Doksanech držbu vsi Velichova již není hradiště zmiňováno a bylo proto patrně zaniklé (Hanzl 2004).

Sedlec

K roku 1086 máme zmínku o hradišti Sedlec z listiny císaře Jindřicha IV., která popisuje hranice pražského biskupství. Tento pramen cituje i Kosmas (Hrdina 1949). Nejčastěji bývá kladeno do okolí dnešní vsi Sedlec u Karlových Varů, ale dosud nebylo objeveno.

Loket

Hradiště v Lokti, snad předcházející pozdějšímu královskému hradu, je zatím spíše hypotetické. Hovoří pro něj některé indicie jako například nález kopí s šestibokou tulejí z 9. století, ovšem bez bližších nálezo- vých okolností (Profantová 1998). V devadesátých letech probíhal na hradě rozsáhlý výzkum E. Kamenické

Úkázky vývoje vyzdoby keramiky (dle Hanzla).

(Kamenická 1998). Byla nalezena keramika snad mladohradištní nebo maldohradištní tradice, ale konkrétní důkazy zatím chybějí. Otázkou zůstává datování hradní rotundy (viz pokračování).

Literatura

- Beneš A. et Hájek L. (1971): Tašovice, k o. Doubí, okres Karlovy Vary. – Výzkumy v Čechách 1970: 150, AU Praha.
- Bubeník J. (1997): Archeologické prameny k dějinám osídlení Čech v 7.–polovině 9. století, (katalog nálezů). AU Praha.
- Čtverák V., Lutovský M., Slabina M. et Smejtek L. (2003): Velichova. – Encyklopedie hradišť v Čechách: 333–334, ARGO, Praha.
- Hájek L. et Martínek J. (1983): Katalog archeologických sbírek muzeí v Karlových Varech a Sokolově. – Pravěk Karlovarska a Sokolovska a Katalog archeologických sbírek muzeí v Karlových Varech a Sokolově, Karlovarské muzeum.
- Hanzl L. (2004): Opevněné lokality v okolí Velichova. – České památky: 8–11.
- Hanzl L. (2007): Proměny středověkého osídlení v centrálních oblastech Karlovarska. – Diplomová práce, uloženo v knihovně ŽČU Plzeň.
- Hrdina K. (1949): Kosmova kronika česká. Melantrich, Praha: 123–124.
- Kamenická E. (1998): Hrad Loket – Výsledky archeologických výzkumů 1992–1994. – Castellologica bohemia 6/II: 407–420, AU Praha.
- Kašička F. et Nechvátal B. (1980): Slovanská Hradiště v povodí Ohře na Loketskú. – Slované 6.–10. století: 107–113, Praha.
- Kašička F. et Nechvátal B. (1982): Horní Poohří na počátku národních dějin. – Minulosti Západočeského kraje XVIII: 253–259, Plzeň.
- Knor A. (1951): Slovanské hradisko v Jenišově-Tašovicích – Archeologické rozhlady 3: 26.
- Motyková K. (1997): Pravěké hradiště na vrchu Vladaři u Žlutic. – Historický sborník Karlovarska V: 5–19, Státní okresní archiv v Karlových Varech, Karlovy Vary.
- Profantová N. (1998): Problém importů a rekonstrukce cest v 8.–9. století. – Archaeologia historica 23/98: 79–88, Brno.
- Prošek F. (1952): Zbytky slovanského srubu na Starém Lokti u Jenišova-Tašovic. – Archeologické rozhlady 4: 426, 452–453, Praha.
- Sklenář K. (1992): Archeologické nálezy v Čechách do roku 1870 – prehistorie a protohistorie: 250, 278. AU Praha.
- Smrž Z. (1981): Velichov okres Karlovy Vary. – Výzkumy v Čechách 1976–1977: 153, AU Praha.
- Šebesta P. (1999): První slovanská obydlí v Chebu. – Sborník Chebského muzea: 5–9.
- Úllovec J. (1998): Hrad a zámky a tvrze na Chebsku. Chebské muzeum.